

DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-56-10>

УДК 339.9

Якубовський Сергій Олексійович

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1193-0241>

Sergiy Yakubovskiy

Odesa I.I. Mechnikov National University

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ¹

THE IMPACT OF TRANSNATIONAL CORPORATIONS' INVESTMENT ACTIVITIES ON UKRAINE'S EXPORT POTENTIAL IN THE CONTEXT OF GLOBAL DIGITAL TRANSFORMATION AND EUROPEAN INTEGRATION

Анотація. Результати дослідження свідчать про те, що інвестиційні потоки ТНК в Україну залишаються циклічними та нестабільними, а у воєнний період основним джерелом інвестицій є реінвестований прибуток. Накопичені інвестиції зосереджені у промисловості, торгівлі, фінансовому секторі, що сприяє інтеграції підприємств у глобальні мережі і наближенню до європейських стандартів. Цифровізація й євроінтеграція посилюють позитивний ефект ПІІ, знижуючи витрати та забезпечуючи доступ до ринку ЄС. Тест Гренджера показав, що короткостроковий вплив ПІІ на ВВП і експорт статистично незначущий, проте з лагом у 2–3 роки спостерігається позитивний ефект, особливо у сфері послуг. Це підтверджує стратегічну роль ПІІ ТНК у відновленні, модернізації та експортно орієнтованому зростанні України. Водночас воєнні ризики й інституційні бар'єри суттєво обмежують інвестиційну активність і повну реалізацію експортного потенціалу.

Ключові слова: транснаціональні корпорації (ТНК); прямі іноземні інвестиції; міжнародна торгівля; експортний потенціал; євроінтеграція; інвестиційна діяльність; ланцюги доданої вартості та поставок; цифровізація; конкурентоспроможність; Україна.

Summary. The aim of the study is to analyze the inflow of TNC foreign direct investment (FDI) into the Ukrainian economy and to assess its impact on the country's export potential in the context of global digitalization and European integration. The methodology includes a longitudinal analysis of TNC FDI inflows in 2001–2024 (with identification of key phases), a structural examination of FDI components and sectoral distribution, and an econometric evaluation of FDI's influence on macroeconomic indicators using a Granger causality test (covering FDI, GDP, and exports over 2000–2024). The results show that TNC FDI flows to Ukraine are cyclical and volatile under global and domestic shocks. During the war period, new investments remain minimal under high risk, while reinvested earnings by existing foreign affiliates have become the primary source of FDI, underscoring the dominance of reinvestment over new capital. The current FDI stock is largely concentrated in manufacturing, trade, finance, real estate, energy, and ICT. This forms a foundation for expanding export capacity by integrating Ukrainian industries into TNCs' global production networks, facilitating technology transfer and the adoption of EU standards. Digitalization reduces trade costs and expands opportunities in the IT sector and e-commerce. European integration further amplifies FDI's positive impact by opening access to the EU single market, fostering regulatory harmonization, and integrating Ukrainian producers into European value chains. Granger test results indicate that FDI has no immediate statistically significant effect on GDP or exports (one-year lag), but a positive influence emerges over a 2–3 years, particularly boosting service exports, reflecting the time needed for investments to translate into output and trade growth. These findings confirm the significant role of TNC FDI as a driver of Ukraine's post-war recovery, industrial modernization, and export-led growth. The combined effect of investment inflows and the European

¹ Статтю підготовлено у межах проєкту 611599-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-MODULE «Соціальне та економічне включення біженців та мігрантів до Європейського Союзу: виклики для України».

integration process provides a foundation for sustainable macroeconomic development. However, persistent war-related risks and institutional barriers (especially corruption) continue to severely constrain investment activity and limit Ukraine's integration into European production networks, hindering the full realization of its export potential. Overcoming these obstacles is crucial to fully leverage the benefits of TNC investments in line with Ukraine's strategic course toward European integration.

Keywords: Transnational corporations (TNC), foreign direct investment, international trade, export potential, European integration, investment activity, value chains and supply chains, digitalization, competitiveness, Ukraine.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної цифровізації та трансформації світової економіки інвестиційна діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) виступає одним із ключових факторів розвитку національних економік та їх експортного потенціалу. Для України цей чинник набуває особливої ваги, оскільки країна перебуває на етапі глибоких структурних змін, зумовлених як євроінтеграційними прагненнями, так і безпрецедентними викликами, пов'язаними з воєнними діями. Війна призвела до масштабних руйнувань виробничих потужностей, логістичної та транспортної інфраструктури, зниження рівня інвестиційної привабливості через високі ризики, а також до звуження експортних можливостей на окремих ринках. Водночас навіть у період воєнної нестабільності певна кількість ТНК зберігає присутність в Україні, підтримує функціонування локальних виробничих кластерів та демонструє готовність брати участь у післявоєнній відбудові.

У повоєнний період іноземні інвестиції ТНК можуть стати визначальним чинником відновлення економіки, модернізації промислового потенціалу та розвитку цифрової інфраструктури. Йдеться не лише про відновлення зруйнованих об'єктів, але й про побудову нової економічної моделі, зорієнтованої на зростання частки високотехнологічних, інноваційних та екологічно чистих секторів. Інвестиції ТНК здатні забезпечити трансфер сучасних технологій, сприяти підвищенню стандартів виробництва та інтеграції України до глобальних і регіональних ланцюгів доданої вартості.

Особливого значення ця проблема набуває у контексті європейської інтеграції України. Приєднання до внутрішнього ринку ЄС відкриває нові можливості для експорту, однак вимагає приведення продукції до європейських стандартів якості, гармонізації регуляторної бази, адаптації цифрової інфраструктури до вимог єдиного цифрового простору. Досвід країн Центральної та Східної Європи доводить, що саме інвестиційна діяльність ТНК була каталізатором інтеграції їхніх економік у європейські виробничі кластери та зростання експорту продукції з високою доданою вартістю. При цьому для України вкрай важливо не допустити надмірної залежності від зовнішніх корпорацій і скористатись позитивним досвідом інших країн у формуванні збалансованої моделі розвитку.

Таким чином, постає складна й багатоаспектна наукова проблема: яким чином іноземні інвестиції

ТНК можуть стати рушійною силою відновлення та модернізації української економіки, сприяти розширенню експортного потенціалу у післявоєнний період і водночас забезпечити сталість національного розвитку в умовах цифровізації та євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі широко висвітлено роль інвестиційної діяльності транснаціональних корпорацій у розвитку експортного потенціалу країн та їх інтеграції до глобальних ланцюгів доданої вартості. Так, за оцінками дослідників, до 80% обсягів світової торгівлі здійснюється через мережі глобального виробництва, що контролюються транснаціональними корпораціями [1]. Це означає, що залучення прямих іноземних інвестицій ТНК істотно розширює можливості країни брати участь у міжнародному поділі праці. Дослідження підтверджують, що в країнах Центрально-Східної Європи приплив ПІІ став потужним чинником експортно-орієнтованого зростання: присутність іноземних корпорацій з часом сприяла структурній перебудові експорту в бік технологічно більш складної продукції [2].

Зокрема, після вступу до ЄС держави регіону залучили значні обсяги інвестицій у переробну промисловість, що інтегрувало їх у виробничі ланцюги західноєвропейських компаній та підвищило частку експорту товарів з високою доданою вартістю.

Важливим напрямом досліджень є оцінка впливу європейської інтеграції на експортні можливості та загальну конкурентоспроможність економіки України. Як свідчать результати досліджень, угоди про асоціацію з ЄС (особливо поглиблена і всеосяжна зона вільної торгівлі, що діє з 2016 р.) суттєво змінили структуру міжнародної торгівлі України, та ЄС закріпився як головний торговельний партнер України [3; 4; 5].

Наступний значущий напрям досліджень полягає у визначенні впливу глобальної цифровізації на торговельно-інвестиційні процеси. Результати досліджень свідчать, що цифрова трансформація суттєво знижує витрати на участь у міжнародній торгівлі та відкриває нові можливості для компаній усіх розмірів і країн. Так, за оцінками ОЕСР, зростання цифрової взаємопов'язаності прямо корелює зі збільшенням обсягів як внутрішньої, так і зовнішньої торгівлі: +1% до показника цифровізації додає в середньому +1,5% до обсягів експорту [6]. Цифрові платформи, електронна

комерція, фінтех-сервіси й інші інновації розширюють доступ підприємств до глобальних ринків, долаючи традиційні бар'єри.

Окремо досліджується вплив цифровізації на прямі іноземні інвестиції ТНК. У новітніх звітах ЮНКТАД відзначено стрімке зростання інвестицій у цифрову економіку: в середньому 122 млрд дол. щорічно в останні роки, що складає 8,3 % світових ПІІ (порівняно з приблизно 5,5 % десятьма роками раніше). Основними реципієнтами тут є сектори інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових сервісів і виробництва напівпровідників. Водночас інвестиції у цифрову сферу розподілені нерівномірно: менш як 30 % припадає на країни, що розвиваються, причому 80 % нових проєктів у цифровому секторі зосереджено всього у десяти країнах Глобального Півдня [7].

Це свідчить про існування значущого «цифрового розриву»: слабка інфраструктура, регуляторні й кадрові обмеження стримують приплив цифрових інвестицій у багатьох країнах, що розвиваються.

Таким чином, глобальна цифрова економіка виступає новим виміром, у контексті якого аналізується експорт країн та інвестиційна діяльність ТНК, особливо після пандемії COVID-19, що дала потужний поштовх розвитку цифрової торгівлі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значний масив досліджень щодо ПІІ, лишається ряд аспектів, які недостатньо висвітлені в науковій літературі. По-перше, стратегічна поведінка ТНК в умовах воєнної економіки потребує глибшого вивчення. Невідомо достеменно, як саме транснаціональні інвестори адаптують свої стратегії у високоризиковому середовищі – зокрема, наскільки вони активізують внутрішньокорпоративні фінансові канали та реінвестування прибутків замість нових вкладень. По-друге, механізми компенсації інвестиційних ризиків під час війни залишаються відкритим питанням. Хоча уряд України та міжнародні організації напрацьовують інструменти страхування воєнних ризиків, ефективність і достатність цих механізмів потребують подальших досліджень. По-третє, постає проблема прозорості статистики ПІІ у кризових умовах. Воєнний стан ускладнює збір і повноту даних: офіційна статистика інвестицій обмежується підприємствами на підконтрольній території, а частина інформації не оприлюднюється до закінчення воєнних дій.

Відповідно, зазначені невідомі питання вказують на необхідність подальших досліджень для розробки рекомендацій щодо підвищення привабливості України для ТНК в умовах війни та посилення інституційної спроможності в процесі європейської інтеграції.

Метою статті є науково обґрунтований аналіз припливу прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій в економіку України. Дослідження спрямоване на виявлення впливу цих інвестицій на експортний потенціал країни та поступ у напрямі європейської інтеграції. Особливу увагу приділено врахуванню викликів воєнного стану та системної корупції, які суттєво впливають на інвестиційний клімат і здатність ПІІ забезпечувати довгострокове економічне зростання. Чітке визначення цієї мети дозволяє зосередитись на дослідженні ролі ПІІ ТНК як драйвера експорту і модернізації вітчизняної економіки, а також на оцінці перешкод, що виникають через воєнні потрясіння.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку варто розглянути динаміку припливу інвестицій транснаціональних корпорацій в економіку України у 2001–2024 роках. Цю динаміку доцільно інтерпретувати як послідовність кількох етапів.

Передкризовий бум (2001–2007 роки). У цей період спостерігалось стале зростання припливу ПІІ, кульмінацією якого став 2007 рік із 7,28 млрд дол. Серед ключових детермінант цього процесу можна виокремити приватизаційні процеси, розвиток банківського сектору, включаючи іпотечне кредитування, та очікування стрімкої інтеграції з ЄС [8].

Період після глобальної фінансової кризи (2008–2013 роки). Характеризувався різкою волатильністю, зокрема девальвацією гривні, однак 2012 рік став історичним піком із 7,93 млрд дол. У наступні роки спостерігалось певне зниження припливу іноземних інвестицій, пов'язане з наслідками світової кризи та нестабільністю політичної ситуації в Україні.

Геополітичний шок 2014–2015 роки. Прямі іноземні інвестиції скоротилися на 89 млн дол. у 2014 р. та на 3,30 млрд дол. у 2015 р. Це відбиває масштабне зниження рівня інвестиційної активності через початок війни з Росією, девальвацію гривні та нестабільність у банківському секторі.

Відновлення та трансформація (2016–2019 роки). У ці роки ПІІ почали відновлюватися, досягнувши 5,41 млрд дол. у 2019 р. Основну частку становили реінвестовані прибутки та капітал у галузі ІТ, агросекторі та переробній промисловості. Головним стимулом зростання ПІІ у цей період стали реальні досягнення України у процесі євроінтеграції.

Пандемія COVID-19 (2020–2021 роки). У 2020 р. зафіксовано скорочення обсягів на 319 млн дол., проте вже у 2021 р. приплив зріс на 6,64 млрд дол., що засвідчило початок відновлення як в Україні, так і у світовій економіці.

Повномасштабна війна (2022–2024 роки). У 2022 р. ПІІ знову мали від'ємне значення у -638 млн дол., але вже у 2023 р. становили

3,84 млрд дол., а у 2024 р. – 2,89 млрд дол. [8]. Характерною рисою стало домінування реінвестування та проєктів у сферах стійкості іноземних ТНК в Україні: енергетика, інфраструктура, логістика. Вплив на інвестиційну діяльність ТНК безумовно мали і запроваджені обмеження на вивезення капіталу з України, що стимулювало реінвестування прибутків у національну економіку.

У таблиці 1 наведені більш детальні дані щодо обсягів та структури прямих іноземних інвестицій ТНК в Україну за 2019–2024 роки. Результати їх аналізу свідчать про те, що прямі внески, крім реінвестування доходів, у 2019–2024 роках мали обмежений характер (0,44–1,49 млрд дол.), що свідчить про низьку готовність іноземних ТНК до нових вкладень у високоризикове середовище. Натомість реінвестовані доходи стали головним чинником коливань: від +4,33 млрд дол. у 2021 р. до –0,85 млрд дол. у 2022 р. Слід зазначити, що від’ємне значення реінвестованих доходів ТНК в Україні у 2022 році було пов’язано як з втратами активів на окупованих територіях, так і з девальвацією гривні протягом року.

Динаміка боргових потоків демонструє підвищену чутливість до кризових шоків. Так, зобов’язання перед іноземними інвесторами суттєво коливалися: від +1,49 млрд дол. у 2021 р. до

–390 млн дол. у 2022 р. Зобов’язання перед сестринськими підприємствами у 2022–2024 рр. навіть зросли (156–306 млн дол.), відображаючи тенденцію до використання внутрішньокорпоративних фінансових каналів ТНК у кризових умовах.

Таким чином, у 2019–2024 роках динаміка ПІТНК підтверджує циклічність потоків та їхню залежність від глобальних і внутрішніх шоків. Ключовим джерелом залишається реінвестування доходів, тоді як приплив нових інвестицій був обмеженим. Боргові інструменти виконують роль амортизатора, та зростає значення внутрішньокорпоративних операцій у ТНК, що характерно для економік з підвищеним ризиком, де ТНК намагаються гнучко управляти ліквідністю, маючи можливість керувати потоками капіталу між своїми структурними частинами.

У таблиці 2 наведені дані щодо вартості активів за видами економічної діяльності, які контролювалися в Україні прямими іноземними інвесторами, на 31 березня 2025 року.

Поточна структура вартості активів, що контролюються прямими іноземними інвесторами в Україні, які станом на 31.03.2025 досягли 57,47 млрд дол., демонструє значний потенціал для посилення експортних можливостей країни та загального підвищення конкурентоспромож-

Таблиця 1 – Прямі іноземні інвестиції в Україну у млн дол. за 2019–2024 роки

	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Всього в Україні	5410	-319	6643	-638	3841	2891
Інструменти участі в капіталі (ІУК): зобов’язання перед прямими іноземними інвесторами						
ІУК, крім реінвестування доходів	1486	858	1125	440	650	885
Реінвестування доходів	2816	-869	4333	-847	2755	1998
Боргові інструменти						
Вимоги до прямих іноземних інвесторів	-27	280	355	-3	65	285
Зобов’язання перед прямими іноземними інвесторами	827	-21	1485	-390	326	-13
Зобов’язання перед сестринськими підприємствами	254	-7	55	156	175	306

Джерело: розрахунки автора за даними Національного банку України [8]

Таблиця 2 – Прямі іноземні інвестиції в Україну: залишки за видами економічної діяльності у млн дол. на 31 березня 2025 року

	Прямі інвестиції (усього)	Інструменти участі в капіталі	Боргові інструменти
Прямі інвестиції в Україну	57472,1	39997,8	17474,2
Сільське, лісове та рибне господарство	3719,7	2371,7	1348,0
Добувна промисловість і розроблення кар’єрів	4817,2	4116,7	700,5
Переробна промисловість	12878,8	7707,6	5171,2
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	4083,9	2094,3	1989,6
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	9831,9	6540,8	3291,2
Інформація та телекомунікації	3165,2	3019,7	145,4
Фінансова та страхова діяльність	5566,6	4861,9	704,8
Операції з нерухомим майном	4345,3	2369,8	1975,5

Джерело: розрахунки автора за даними Національного банку України [9]

ності її національної економіки. Так, найбільші залишки інвестицій зосереджені у переробній промисловості (22,4%), торгівлі (17,1%), фінансовій діяльності (9,7%), нерухомості (7,6%), енергетиці (7,1%), добувній промисловості (8,4%) та інформаційно-комунікаційних технологіях (5,5%).

Ключовим каналом формування експортного ефекту виступає переробна промисловість, де інвестиції сприяють інтеграції українських виробництв у ланцюги доданої вартості транснаціональних корпорацій. Це дозволяє масштабувати експортний випуск, запроваджувати сучасні технології та адаптувати стандарти до вимог ЄС. Водночас висока боргова частка (40,2%) у фінансуванні підвищує чутливість сектора до ризиків та вартості капіталу. Разом з тим, слід зазначити, що це внутрішній борг у середині ТНК, тому його значні обсяги суттєво не впливають на фінансову стійкість філіалів іноземних ТНК в Україні.

Інший канал експортного зростання формується завдяки ПІІ у торгівлю, логістику, енергетику та нерухомість. Інвестиції у ці галузі підтримують створення інфраструктури для розширення дистрибуційних мереж, що в цілому знижує трансакційні витрати. Енергетичні інвестиції, де частка внутрішнього фірмового боргу сягає майже 49%, є критично важливими для забезпечення стабільності постачання продукції, зокрема на експорт, але потребують державних чи міжнародних механізмів страхування ризиків в умовах повномасштабної війни.

Особливої уваги заслуговує сектор ІКТ, де інвестиції переважно мають акціонерний характер. Він безпосередньо сприяє експорту ІТ-послуг, а також забезпечує цифрову трансформацію інших секторів економіки. Це відбувається через запровадження новітніх цифрових систем, електронної комерції та рішень індустрії 4.0, що підвищує ефективність виробничих і логістичних процесів та зміцнює експортні позиції України та рівень її загальної конкурентоспроможності.

Європейська інтеграція та цифровізація виступають мультиплікаторами експортного ефекту від ПІІ. Гармонізація стандартів і правил походження сприяє залученню підприємств у європейські ланцюги постачання, тоді як цифровізація митних процедур та логістики зменшує витрати при перетині кордонів.

Для перевірки впливу припливу прямих іноземних інвестицій ТНК на економічні показники України було використано тест Гренджера. У дослідженні аналізуються залежності між ПІІ, ВВП, експортом товарів та експортом послуг у 2000–2024 роках.

Такий підхід дозволяє оцінити, чи передують зміни в обсягах іноземних інвестицій зростанню або зниженню ключових макроекономічних індикаторів.

Результати тесту Гренджера (табл. 3) свідчать про те, що при лагу в 1 рік вплив ПІІ на ВВП та експортні показники не виявлено. Натомість через 2–3 роки спостерігається тенденція до статистичної значущості (р-значення в межах 0,10–0,16). Це свідчить про відкладений ефект ПІІ, адже інвестиційні проєкти потребують часу для розвитку виробництва та виходу на зовнішні ринки, особливо в умовах повномасштабної агресії Росії.

Таблиця 3 – Результати тесту Гренджера щодо впливу ПІІ на ВВП та експорт України за 2000–2024 роки

Показник	Lag 1 (p-value)	Lag 2 (p-value)	Lag 3 (p-value)
ВВП	0,7278	0,2216	0,1107
Товарний експорт	0,6991	0,1843	0,1439
Експорт послуг	0,953	0,1599	0,1049

Джерело: підрахунки автора

Особливо відчутною є взаємодія з експортом послуг: хоча короткостроково вплив є слабким, у середньостроковій перспективі інвестиції стимулюють розвиток ІТ-сектора, транспортних і фінансових послуг, які останніми роками стають важливою складовою українського експорту.

Отже, у довгостроковій перспективі ПІІ здатні суттєво посилити експортний потенціал України та сприяти підвищенню конкурентоспроможності економіки. Важливим фактором є європейська інтеграція України, яка відкриває доступ до спільного ринку ЄС, сприяє технологічному оновленню та притоку капіталу. Таким чином, поєднання зовнішніх інвестицій і євроінтеграційних процесів формує підґрунтя для сталого економічного зростання.

ПІІ ТНК також мають потенціал посилювати економічне зростання через модернізацію виробничої бази, створення робочих місць та зростання податкових надходжень. У сфері експорту товарів інвестиції стимулюють розширення виробничих потужностей, що дозволяє збільшувати обсяги експорту та виходити на нові ринки. Зростання експорту послуг, у свою чергу, забезпечується інвестиціями у цифрові технології, освіту та логістику, що робить Україну більш привабливою для міжнародних партнерів.

Адаптація українського законодавства до норм ЄС і зміцнення інституційної спроможності формують позитивні очікування інвесторів і знижують ризики для довгострокових капіталовкладень, незважаючи на втрати, які спричиняє агресія Росії.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що хоча короткостроковий ефект ПІІ є обмеженим, у середньо- та довгостроковій перспективі їхній вплив на ВВП і експорт України може бути визначальним для формування траєкторії стійкого розвитку країни.

Разом з тим, корупція залишається одним із головних стримуючих чинників євроінтеграції України. Вона уповільнює гармонізацію національного законодавства з правом ЄС, знижує ефективність реалізації структурних реформ і формує сумніви у здатності держави забезпечити сталість європейських стандартів у сфері верховенства права, прозорості та управління. Це безпосередньо впливає на динаміку переговорів з інституціями ЄС і може стати перешкодою для просування до повноправного членства.

Експортна діяльність компаній також страждає від корупційних бар'єрів. Системна непрозорість процедур, додаткові неформальні витрати та нерівні умови доступу до ресурсів обмежують конкурентоспроможність українських товарів і послуг на ринках ЄС. Це ускладнює інтеграцію українських виробників у європейські ланцюги доданої вартості та знижує потенціал диверсифікації експорту, що є критично важливим у контексті зменшення залежності від традиційних ринків.

Відчутними є також наслідки корупції для прямих іноземних інвестицій транснаціональних корпорацій. Для таких компаній ключовими умовами вибору країни-реципієнта є передбачуваність, захист прав власності, ефективність судової системи та рівні правила гри. В Україні ж високий рівень корупції формує додаткові транзакційні витрати, ризики рейдерства, нестабільність регуляторного середовища. Це може спонукати транснаціональні корпорації до мінімізації обсягів капіталовкладень, відмови від реалізації довгострокових проєктів або ж перенесення виробничих потужностей до інших країн Центральної та Східної Європи, де інституційні умови є більш стабільними та передбачуваними.

Таким чином, корупція одночасно уповільнює євроінтеграційний процес, обмежує експортний потенціал та стримує приплив інвестицій транснаціональних корпорацій, що завдає суттєвої шкоди реалізації стратегічного курсу України на інтеграцію до європейського економічного простору.

Висновки. Результати аналізу динаміки та структури ПІІ ТНК в Україні свідчать про їх циклічний характер та залежність від зовнішніх і внутрішніх шоків. Виявлено, що періоди економічного піднесення змінювалися різкими спадами припливу капіталу під впливом глобальної фінансової кризи та геополітичних подій (особливо у 2014–2015 та 2022 роках).

Структура ПІІ за останні роки характеризується домінуванням реінвестованих прибутків при обмеженій ролі нових інвесторів: більшість вкладень здійснювалися за рахунок реінвестицій, тоді як прямі внески нового капіталу залишалися

на рівні сотень мільйонів доларів, що підкреслює обережність іноземних компаній щодо започаткування нових проєктів в Україні. Така модель інвестування пояснюється високими ризиками воєнного часу та чинними валютними обмеженнями, які стимулювали залишати отримані доходи в країні.

Аналіз також демонструє відкладений характер ефекту ПІІ на макроекономічні показники. За результатами тестування Гренджера, прямі іноземні інвестиції не дають негайного впливу на зростання ВВП чи експорту, але протягом 2–3 років їхній позитивний ефект стає статистично помітним. Це означає, що інвестиції ТНК потребують часу для реалізації проєктів, нарощування виробничих потужностей і виходу продукції на зовнішні ринки, особливо у складних умовах війни. Відзначено, що найбільш значущий середньостроковий вплив проявляється у сфері експорту послуг (ІТ, транспорт, фінансові послуги), де інвестиції сприяють інноваціям та росту конкурентоспроможності. Таким чином, хоча у короткостроковому періоді внесок ПІІ є обмеженим, у середньостроковій перспективі вони стають важливим чинником зростання експорту та ВВП України.

Критичним залишається вплив інституційних факторів, передусім корупції, на інвестиційну активність та євроінтеграційні прагнення України. Так, корупційні практики підвищують транзакційні ризики і можуть призводити до згортання або перенесення діяльності ТНК у більш прогнозовані юрисдикції.

Окрім того, корупція гальмує виконання євроінтеграційних реформ та гармонізацію з нормами ЄС, що опосередковано знижує інвестиційну привабливість країни. Сукупний ефект полягає в тому, що корупція одночасно стримує приплив інвестицій ТНК та обмежує експортні можливості, підтримуючи стратегічний курс України на інтеграцію до європейського економічного простору.

Узагальнюючи, проведені дослідження засвідчують системний характер впливу ПІІ ТНК на макроекономічний розвиток України. Попри виклики війни та корупції, зовнішні інвестиції у поєднанні з прогресом євроінтеграції здатні стати каталізатором стійкого зростання. В середньостроковій перспективі нарощення обсягів ефективних ПІІ сприятиме зміцненню експортного потенціалу, технологічному оновленню виробництва та підвищенню конкурентоспроможності економіки України на глобальних ринках. Таким чином, забезпечення сприятливого інвестиційного клімату (шляхом мінімізації воєнних ризиків та подолання корупції) має розглядатися як пріоритетне завдання для реалізації позитивного ефекту від ПІІ ТНК у повоєнному відновленні та довгостроковому розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Gao, Yuning and Meng, Bo and Suder, Gabriele and Ye, Jiabai and Sun, Yongping. Making global value chains visible: Transnational corporations versus domestically owned firms. *Transnational Corporations Journal*. Vol. 30, No. 1, 2023. URL: <https://ssrn.com/abstract=4431679> (дата звернення: 30.07.2025).
2. La-Bhus Fah Jirasavetakul, and Jesmin Rahman. Foreign Direct Investment in New Member State of the EU and Western Balkans: Taking Stock and Assessing Prospects. *IMF Working Papers*. no. 187, 2018. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781484373323.001>
3. Tulyakov, V. et al. Legal and Economic Aspects of Monetary Regulation of The European System of Central Banks. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. 2021. No. 8 (2), pp. 79–96. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2021.8.2.4>
4. Tulyakov, V. et al. The impact of the Association Agreement between the European Union and Ukraine on mutual trade and Ukrainian ports cargo. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. 2023. No. 10 (1), pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.1>
5. Tulyakov, V. et al. The Economic Impact of Ukraine's Trade Relations with the EU amid Geopolitical Challenges: An Analysis of Trade Dynamics, Restrictions and Integration. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. 2024. No. 11 (2), pp. 149–163. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2024.11.2.7>
6. OECD. Digital Trade and the Economic Impact of Digitalization. Paris: OECD Publishing. 2020. DOI: <https://doi.org/10.1787/18151965>
7. UNCTAD. World Investment Report 2025: International investment in the digital economy. Geneva: United Nations. 2025. URL: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025> (дата звернення: 30.07.2025).
8. Національний банк України. Прямі інвестиції за інструментами та секторами. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_y.xlsx (дата звернення: 11.09.2025).
9. Національний банк України. Залишки за інструментами прямих інвестицій за регіонами, країнами світу та видами економічної діяльності. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Ls_q.xlsx (дата звернення: 11.09.2025).

References:

1. Gao, Yuning and Meng, Bo and Suder, Gabriele and Ye, Jiabai and Sun, Yongping, Making global value chains visible: Transnational corporations versus domestically owned firms. *Transnational Corporations Journal*. Vol. 30, No. 1, 2023. URL: <https://ssrn.com/abstract=4431679>
2. La-Bhus Fah Jirasavetakul, and Jesmin Rahman (2018) Foreign Direct Investment in New Member State of the EU and Western Balkans: Taking Stock and Assessing Prospects. *IMF Working Papers*. No. 187. DOI: <https://doi.org/10.5089/9781484373323.001>
3. Tulyakov, V. et al. (2021) Legal and Economic Aspects of Monetary Regulation of The European System of Central Banks. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. No. 8 (2), pp. 79–96. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2021.8.2.4>
4. Tulyakov, V. et al. (2023) The impact of the Association Agreement between the European Union and Ukraine on mutual trade and Ukrainian ports cargo. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. No. 10 (1), pp. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2023.10.1.1>
5. Tulyakov, V. et al. (2024) The Economic Impact of Ukraine's Trade Relations with the EU amid Geopolitical Challenges: An Analysis of Trade Dynamics, Restrictions and Integration. *InterEULawEast: Journal for the International and European Law, Economics and Market Integrations*. No. 11 (2), pp. 149–163. DOI: <https://doi.org/10.22598/iele.2024.11.2.7>
6. OECD. (2020) Digital Trade and the Economic Impact of Digitalization. Paris: OECD Publishing. DOI: <https://doi.org/10.1787/18151965>
7. UNCTAD. (2025) World Investment Report 2025: International investment in the digital economy. Geneva: United Nations. Available at: <https://unctad.org/publication/world-investment-report-2025>
8. National bank of Ukraine. Priami investytsii za instrumentamy ta sektoramy [Foreign direct investment by instruments and sectors]. Available at: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_y.xlsx (in Ukrainian)
9. National bank of Ukraine. Zalyshky za instrumentamy priamykh investytsii za rehionamy, krainamy svitu ta vydamy ekonomichnoi diialnosti [Balances of foreign direct investment instruments by regions, countries of the world, and types of economic activity]. Available at: https://bank.gov.ua/files/ES/FDI_Ls_q.xlsx (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 23.09.2025